

Sygn. akt II UK 430/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]

o prawo do emerytury pomostowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 listopada 2016 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 21 stycznia 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 12 września 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w [...] odmówił ubezpieczonemu J. W. prawa do emerytury pomostowej,

wskazując, że ubezpieczony nie udowodnił 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Wyrokiem z dnia 17 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury pomostowej od dnia złożenia wniosku.

Powyższe rozstrzygnięcie Sąd Okręgowy oparł o następujące ustalenia faktyczne.

Ubezpieczony J. W., urodzony 30 kwietnia 1952 r., w dniu 13 czerwca 2013 r. złożył wniosek o emeryturę pomostową. Ubezpieczony nie jest członkiem Otwartego Funduszu Emerytalnego, nie pozostaje w stosunku pracy, wymagany wiek 60 lat ukończył 30 kwietnia 2012 r. W toku postępowania przed organem rentowym ubezpieczony udowodnił staż sumaryczny wynoszący 26 lat, 6 miesięcy i 13 dni okresów składkowych i nieskładkowych - jednakże nie udowodnił wymaganych 15 lat pracy w warunkach szczególnych, a jedynie 14 lat, 5 miesięcy i 16 dni.

Na skutek przeprowadzonego postępowania dowodowego Sąd uznał, że ubezpieczony legitymuje się wymaganim 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, wliczając do niego okres pracy w Stoczni [...] od 8 kwietnia 1988 r. do 4 grudnia 1988 r., na stanowisku monter-spawacz rurociągów okrętowych, w którym ubezpieczony w rzeczywistości stale i w pełnym zakresie czasu pracy wykonywał prace spawacza.

W kolejnym okresie, tj. po 31 grudnia 2008 r. skarżący był członkiem załóg statku, pracował u armatorów greckich oraz norweskich. W związku z powyższym skarżący zawierał umowy na czas trwania kontraktów, tj. na okresy od 4 do 6 miesięcy, między innymi od 1 września 2010 r. do 17 września 2010 r., od 11 lutego 2009 r. do 11 czerwca 2009 r., od 6 sierpnia 2009 r. do 29 września 2009 r., od 31 października 2009 r. do 2 lutego 2010 r., od 15 marca 2010 r. do 23 lipca 2010 r., od 22 września 2010 r. do 10 grudnia 2010 r., od 1 stycznia 2011 r. do 12 lutego 2011 r., od 17 lutego 2011 r. do 26 marca 2011 r., od 31 marca 2011 r. do 27 czerwca 2011 r., od 29 listopada 2011 r. do 22 marca 2012 r. Skarżący pracował w pełnym wymiarze czasu pracy, tzn. od 8.00 do 17.00, z przerwą na posiłki. Ubezpieczony był wpisany na listę członków załogi maszynowej i opłacał

dobrowolne składki na ubezpieczenie społeczne. Ponadto Sąd ustalił, że ubezpieczony podczas kontraktów wykonywał prace spawalnicze i podlegał bezpośrednio drugiemu oficerowi załogi maszynowej.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 21 stycznia 2015 r. oddalił apelację organu rentowego od powyższego wyroku.

Sąd Apelacyjny, nawiązując do orzecznictwa Sądu Najwyższego, stanął na stanowisku, że kwestionowane przez organ rentowy zatrudnienie wnioskodawcy u armatorów zagranicznych było okresem pozostawania przez apelującego w stosunku pracy, o którym mowa w art. 22 k.p. Skoro ubezpieczony był kierowany do prac za granicą i opłacał dobrowolne składki na pracownicze ubezpieczenie społeczne, nie powinno być sporu, że jego okresy pracy za granicą u armatorów zagranicznych były okresami wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach o takim samym charakterze prawnym jak okresy wykonywania pracy marynarza u armatorów polskich. W konsekwencji Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu Okręgowego, że ubezpieczony kumulatywnie spełnił wszystkie przesłanki, o których mowa w art. 4 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 965 ze zm.), w tym ponad 15-letni okres zatrudnienia w warunkach szczególnych, sporny na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego, oraz zatrudnienie w tym charakterze po 31 grudnia 2008 r., sporne w postępowaniu apelacyjnym.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego: art. 49 pkt 3 oraz art. 4, art. 3 ust. 1 i 3 oraz art. 2 ust. 2 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, a mianowicie przez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, że ubezpieczony spełnił określone w tych przepisach warunki, co skutkowało błędnym stwierdzeniem, że nabył on prawo do emerytury pomostowej, w sytuacji gdy marynarz zatrudniony poza granicami kraju oraz opłacający we własnym zakresie (dobrowolnie, a nie obowiązkowo) składki na ubezpieczenia społeczne z tytułu kontraktów zawartych z zagranicznymi armatorami - nie jest pracownikiem w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych, a ponadto prawo do emerytury pomostowej, czyli prawo do „nowego świadczenia” jest możliwe jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy w warunkach szczególnych

można zakwalifikować jako pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie zauważyć należy, że w myśl art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący, co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący, co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący, co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy. Z unormowania tego wynika, że przy nabywaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy uwzględnieniu podlegają przypadające przed dniem 1 stycznia 2009 r. okresy pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej, jednakże dotyczy to wyłącznie sytuacji spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich pozostałych przesłanek określonych w art. 4, gdyż muszą one być spełnione łącznie.

Z kolei możliwość uzyskania emerytury pomostowej przez osoby niespełniające warunku z art. 4 pkt 6 przewiduje art. 49 ustawy, według którego prawo to przysługuje osobie, która: 1) po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12; 3) w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2,

okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Oznacza to, że art. 49, w miejsce warunku z art. 4 pkt 6, wprowadza wymaganie, aby zainteresowany spełniał w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) warunek posiadania, co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62 i z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, LEX nr 1284720).

Biorąc pod uwagę, że Sąd drugiej instancji stwierdził spełnienie przez ubezpieczonego warunków prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych i mając na względzie postawione w skardze zarzuty, kluczowe znaczenie ma rozstrzygnięcie, czy ubezpieczony po dniu 31 grudnia 2008 r. legitymuje się okresem pracy w warunkach szczególnych w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Zasadnicza argumentacja skargi w tym zakresie kwestionuje pracowniczy charakter zatrudnienia ubezpieczonego w spornym okresie i podkreśla dobrowolny charakter ubezpieczenia.

W myśl art. 4 *in principio* ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi, a zgodnie z art. 2 pkt 3 tej ustawy, użyte w ustawie określenie pracownik oznacza ubezpieczonego, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, podlegającego ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a także ubezpieczonego, który przed dniem wejścia w życie ustawy z tytułu takiej pracy podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu.

Zgodzić się należy z poglądem wyrażonym w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2016 r., II UK 196/15 (LEX nr 2044476), że ustawa o emeryturach pomostowych ani ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie zawiera własnej definicji pojęcia „pracownik”, z tym zastrzeżeniem, że został on wyrażony w stanie faktycznym, w którym ocenie prawnej podlegał okres przed 1 stycznia 2009 r.

(czyli przed wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych). Istotnie bowiem co do tego okresu ustawodawca przyjął, że pracownikiem jest ubezpieczony, który przed dniem wejścia w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, pracując w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu. W konsekwencji, znaczenie pojęcia pracownik co do okresów przed 1 stycznia 2009 r. odczytywać należy zgodnie z treścią art. 22 k.p. - w tym także z uwzględnieniem jego § 1¹ i § 1², z których wynika, że decydujące znaczenie dla uznania istnienia stosunku pracy ma wykonywanie za wynagrodzeniem pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę - bez względu na nazwę umowy oraz że nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu powyższych warunków wykonywania pracy.

W rezultacie w zakresie uprawnień do emerytury pomostowej - co do okresu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze przed 1 stycznia 2009 r. - zachowuje aktualność dotychczasowe orzecznictwo Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 21 stycznia 2010 r., II UK 162/09, LEX nr 583806; z dnia 12 marca 2010 r., II UK 286/09, LEX nr 602705; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 5/10, LEX nr 589882; z dnia 8 marca 2003 r., II UK 196/02, OSNP 2004 nr 8, poz. 144; z dnia 12 lipca 2011 r., II UK 382/10, OSNP 2012 nr 17-18, poz. 221), w tym także stanowisko, że wzajemna relacja między obowiązkiem zgłoszenia pracownika do ubezpieczenia i opłacania składek ciążącym na pracodawcy (ubezpieczeniem obowiązkowym) a pracowniczym statusem ubezpieczonego występuje jedynie w prawie ubezpieczeń społecznych. Zależność ta nie może być przenoszona na przepisy Kodeksu pracy. Z punktu widzenia przepisów Kodeksu pracy, które mają decydujące znaczenie przy ocenie statusu ubezpieczonego jako pracownika, dobrowolny charakter ubezpieczenia nie ma znaczenia. Zatem zgłoszenie do dobrowolnego charakter ubezpieczenia nie wyklucza pracowniczego zatrudnienia u zagranicznego pracodawcy (zagranicznego armatora).

Inaczej natomiast rzecz się przedstawia w przypadku okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze po 31 grudnia 2008 r. (po wejściu w życie ustawy o emeryturach pomostowych), a więc okresu

wskazanego w art. 4 pkt 6 ustawy pomostowej. Ustawodawca przez odesłanie do art. 6 ust. 1 pkt 1 o systemie ubezpieczeń społecznych (pomijając niemający znaczenia dla niniejszej sprawy art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) wyjaśnia, że pracownikiem jest, po pierwsze, osoba fizyczna, która jest pracownikiem na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, po drugie, która podlega ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a więc odrębnemu (szczególnemu) ubezpieczeniu określonym w ustawie o emeryturach pomostowych. Zatem nie ma przymiotu pracownika w rozumieniu art. 2 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych osoba wykonująca po 31 grudnia 2008 r. pracę poza obszarem Rzeczypospolitej Polskiej i niepodlegająca szczególnemu systemowi ubezpieczenia (ubezpieczeniu w Funduszu Emerytur Pomostowych). W konsekwencji taka osoba nie spełnia warunku z art. 4 pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych (nie jest pracownikiem, który po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3) i w związku z tym jej prawo do emerytury pomostowej może być ustalone wyłącznie na podstawie art. 49 tej ustawy.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na mocy art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.